

Asia: VN/6094/2026

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain muuttamisesta (uhka-arvio)

Lausunnonantajan lausunto

Kommentit oma-aloitteisesta tiedonluovutusoikeudesta.

Ehdotetussa muutoksessa asiakastietolain 62 §:ään muodostuu kaksi momenttia, joiden sisältö vaikuttaa osittain päällekkäiseltä ja soveltajien kannalta vaatii tarkkaa sääntelyn ymmärtämistä, joka tulee olemaan koulutuksellinen haaste. Kuten esitysluonnoksessa asiaa kuvataan, on kuitenkin tarkoituksenmukaista jättää 62 §:n 1 momentti sellaisenaan voimaan, koska 2 momentti ei kata kaikkia sellaisten tekojen uhkia, joita kuitenkin sääntelyn tarkoituksena on pyrkiä estämään.

Sekä tässä että ehdotetussa uudessa 2 momentissa tiedot on rajattu välttämättömiin tietoihin, minkä voidaan katsoa tarkoittavan mahdollisimman rajattuja (suppeimpia) tietoja kuten tietojen arkaluonteisuus edellyttääkin. Sote-henkilöstön kannalta tarkempi määrittely olisi hyvä, mutta se ei ehkä ole mahdollista ilman, että pykälän tarkoitus ja vaikuttavuus heikentyisi huomioon ottaen hyvin erilaiset mahdolliset soveltamistilanteet.

Kommentit oma-aloitteisesta tiedonluovutusvelvollisuudesta.

Hyvinvointialue toteaa, ettei se lausunnessaan arvioi sitä, voidaanko ehdotetulla muutoksella missä määrin saavuttaa muutoksen tavoite. Omassa toiminnassaan hyvinvointialue ei ole havainnut tilanteita, joissa nykyinen asiakastietolain mukainen ilmoitusoikeus ja muiden vastaavaa sääntelyä sisältävien lakien ilmoitusvelvollisuus eivät olisi tuoneet riittävää lainsäädännöllistä mahdollisuutta ilmoitusten tekemiseen.

Ehdotettu tiedonluovutusvelvollisuus on merkittävä muutos nykytilanteeseen, vaikka myös aikaisempi 62 §:n 1 momentti tosiasiallisesti on ohjannut arvioimaan ja harkitsemaan ilmoittamista. Tarkasti rajattu velvollisuus on lähtökohtaisesti säännöksen soveltajan kannalta hyvä. Käytännössä kuitenkin tilanne muodostuu sellaiseksi, jossa säännös on ilmoitusvelvollisuuden osalta juridisesti tarkkarajainen (rikoslain 21 luvussa rangaistavaksi säädetty teko, josta säädetty enimmäisrangaistus

on vähintään kaksi vuotta vankeutta), mutta ilmoitusvelvollisuus tuottaisi tilanteita, joissa täysin "maallikot" velvoitettaisiin ilmoittamaan sellaisista rikoksista, joista heidän tulisi ymmärtää tunnusmerkistö ja rangaistusasteikot ja -maksimit. Tämä taas voisi vaarantaa salassapitoa perusteettomastikin

Velvollisuus perusmuotoisista pahoinpitelyistä kategoriseen ilmoittamiseen tuntuu hieman laajalta ja matalalta. Tämän voisi rajata koskemaan esim. lähisuhdeväkivaltaa laajasti ymmärrettynä ja tulkittuna. Tällainen muutos toki monimutkaistaisi säännöksen soveltamisalaa entisestään.

Ehdotettua vastaavaa sääntelyä on jo lastensuojelulain 25 §:ssä, joten soveltamisesta on kokemusta suppeammalla ammattilaisryhmällä. Asiakastietolakiin tehtynä muutos laajentaisi todella paljon soveltajien määrää, mikä tarkoittaisi merkittävää koulutustarvetta sekä jatkuvaa ohjauksen ja neuvonnan tarvetta. Tämän vaatima resurssitarve tulee huomioida.

Koska ehdotettu muutos tarkoittaa uutta velvoittavaa lainsäädäntöä, on esityksessä tuotu esiin myös vastuukysymykset (virkavastuu, vahingonkorvausvastuu). Tämän osalta esitykseen toivottaisiin laajemmin perusteluja siitä, miten selvä ja ilmeinen ilmoitusvelvollisuuden tulee olla, että ilmoittamatta jättäminen voitaisiin katsoa laiminlyönniksi, ja etenkin, missä tilanteissa voisi ylipäättään syntyä vahingonkorvausvelvollisuus (ilmoitus uhasta laiminlyödään -> tekoa ei sen vuoksi saada estetyksi -> toisen henkilön teko). Näin siitä huolimatta, että viime kädessä tämä linja muodostetaan oikeuskäytännön kautta. Kysymys on "syytä epäillä"- käsitteen avaamisesta myös siitä näkökulmasta, ettei ilmoitusten määrä tarpeettomasti kasva veloitteen laiminlyönnin pelosta, millä olisi myös tietosuojaa heikentävä vaikutus.

Tarkoitus lienee, että ammattilaisen velvollisuus rajautuu siihen, mitä hän muutenkin asiakassuhteessa tai hoitosuhteessa saa selville normaalin sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännön mukaisen toiminnan yhteydessä eli tarkoitus ei ole, että ammattilaisen tulisi uhkien arvioinnin ja ilmoitusvelvollisuuden takia jotenkin muuttaa tai laajentaa asiakaskohtaamisissa tai muutoin selvitettäviä asioita. Olettavasti lainsäädäntö ei jatkossakaan edellyttäisi, että sote-ammattilaisella tulisi olla omaa ammattitaitojaan laajempaa erityistä osaamista väkivallan uhkien arviointiin. Tämä olisi syytä tuoda esityksen perusteluissa esiin.

Kommentit poliisin pyynnöstä tapahtuvasta tiedonluovutuksesta.

Ehdotetussa momentissa tietojen luovuttamisesta päättäminen on säädetty palvelunantajan vastaavan johtajan velvollisuudeksi. Hyvin rajattu tietojen luovuttaja on perusteltu, vaikka se käytännössä voi tarkoittaa, ettei kysymys ole akuuttien tilanteiden hoitamisesta. Ehdotettuun pykälään sisältyy sama ongelma kuin muissakin vastaavissa eli aina ei ole yksiselitteistä, mitä välttämättömät tiedot ovat ja mitä tietoja tilanteesta tietojen luovuttajalla pitää olla tietojen välttämättömyyden arvioimiseksi.

Kommentit oikeudesta ilmoittaa työntekijään kohdistuneesta epäilystä rikoksesta.

Ehdotettu muutos ehdotetun sisältöisenä on kannatettava ja selkeyttää nykytilannetta.

Muut kommentit.

Esityksestä jo annetuissa lausunnoissa on hyvin laajasti tarkasteltu esityksen taustoja, vaikutuksia ja sääntelyyn liittyviä ongelmallisia seikkoja muun muassa tietosuojan ja luottamuksellisuuden kannalta. Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialueen tietosuojavastaava kiinnittää huomiota näiden seikkojen huolelliseen tarkasteluun ja arviointiin.

Esityksen tavoitteena on lisätä viranomaisten mahdollisuuksia ennalta ehkäistä ja estää vakavia väkivaltarikoksia sekä vahvistaa poikkihallinnollista yhteistyötä ja ehdotetut muutokset liittyvät pääosin tähän.

Hyvinvointialue haluaa tuoda esiin tässä yhteydessä myös käytännön tilanteista esiin tulleen tarpeen säätää poliisin tiedonsaantioikeudesta salassapitosäännösten estämättä tilanteissa, joissa poliisilla on selvitettävänä hyvinvointialueen tiloissa/palveluyksiköissä/palveluissa tapahtuneet teot esimerkiksi kahden asiakkaan tai potilaan välillä. Tämä olisi tärkeää asiakkaiden ja potilainen turvallisuuden sekä oikeusturvan kannalta. Voidaan arvioida, että suurimmassa osassa tällaisia tilanteita rikoksen selvittämiseen tarvittavat välttämättömät tiedot olisivat hyvin rajatut. Salassa pidettävä luovutettava tieto liittyisi tyypillisesti siihen, että paljastuisi henkilön henkilöllisyys ja paikallaolo tietyssä palveluyksikössä. Toki joissain tapauksissa palveluyksikkö itsessään jo paljastaisi hyvin arkaluonteista tietoa, mikäli tekopaikka olisi tarpeen tarkasti yksilöidä.

Ollila Regina
Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue